

Elisabeth wil eigenlijk niet kiezen in Loy's Tannhäuser

door Peter Franken

De nieuwe DNO productie van Tannhäuser in de encenering van Christoph Loy is een 'black and white tie' aangelegenheid. De heren van de jockeyclub maken persoonlijk hun opwachting op de Venusberg, een duidelijke verwijzing naar de uitvoering in Parijs op 18 maart 1861.

Zo'n twintig jaar eerder had Richard Wagner in Parijs geprobeerd carrière te maken als operacomponist. Dat was uitgelopen op een totale mislukking en in een kennelijke poging zich te revancheren accepteerde hij de uitnodiging zijn Tannhäuser te produceren aan de Parijse Opéra, de tempel van de Grand Opéra. Het werd een fiasco, ondanks nadrukkelijke steun van de kant van het keizerlijk hof in de persoon van mevrouw Napoleon zelf. In zijn terugblik op de Parijse affaire laat Wagner zich wat laatdunkend uit over het artistiek niveau van de Opéra, de uitvoeringen zijn een nauwelijks verhuld excuus om een ballet op de planken te brengen. De directeur van de Opéra stelt vooraf dan ook nadrukkelijk dat er een uitgebreid ballet aan het werk moet worden toegevoegd, en wel in de tweede akte. De abonneementhouders komen pas later binnen en zijn vooral geïnteresseerd in het ballet. En de gefortuneerde heren van het exclusieve gezelschap dat zich de Jockeyclub noemt, komen vooral om de ballerina's te bewonderen en na afloop back stage te bepotelen. Zij mogen niet worden teleurgesteld.

Een orgie ten huize van Venus annex de balletfoyer van de Opéra

Wagner past zijn werk aan door de scène op de Venusberg uit te breiden met een bacchanaal, eigen meer een orgie. Wel een ballet dus, maar gelijk aan het begin. Dat leidde tot protest bij de Jockey's die met jachtfluitjes tijdens de derde akte de voorstelling op lompe wijze verstoorden. De bijval van de rest van het publiek mocht niet baten. Na nog een poging op zondagmiddag besloot de componist het werk terug te trekken. Tot op heden is het een smet op het blazoën van het Parijse operapubliek gebleven. Loy speelt hier handig op in door de herenclub te laten participeren in de orgie op de Venusberg, waarbij de ballerina's de plaats innemen van Venus' hofhouding.

Maar daar blijft het niet bij. Het gespleten moreel besef van de Jockey's wordt gebruikt om het

Venus (Gubanova) met Tannhäuser (Kirch)

dualisme uit te beelden waarop het werk is gebaseerd, de vermeende tegenstelling tussen de zinnelijke en de hoofse liefde. In een eerdere bijdrage ben ik daar uitgebreid op ingegaan. De heren die enthousiast deelnemen aan de orgie in huize Venus zien we in de tweede akte terug als het woedende stel zangers dat Heinrich Tannhäusers leven bedreigt omdat hij de zinnelijke liefde tijdens de zangwedstrijd heeft verheerlijkt. Het gaat Loy niet om de middeleeuwse problematiek maar om de tegenstelling tussen het gedrag in een besloten en een open omgeving. Hypocrisie ten top, maar zo geïnternaliseerd dat de verontwaardiging echt is geworden. Gespeeld werd in een eenheidsdecor, een grote hal in classicistische stijl. Een vleugel als rekwisiet, om Tannhäuser wat op te laten componeren, een balletmeisje te nemen en van alles daar tussenin.

Met die heren in avondkleding heeft Loy zijn eerste punt gemaakt. Het tweede is de houding van Elisabeth die veel dichterbij Wolfram staat dan ik ooit eerder heb beleefd. Ze betreft hem nadrukkelijk bij haar duet met Tannhäuser aan het begin van de tweede akte, is als een opgewonden tiener zo blij haar heimelijke eerste liefde Heinrich terug te zien maar wil graag dat haar dierbare vriend Wolfram blij is met en voor haar. Tijdens Heinrichs afwezigheid is Wolfram haar zeer na komen te staan, haar beste vriend geworden. Terwijl Heinrich haar toezigt houdt ze Wolframs hand stevig vast, alsof die jongen het nog niet moeilijk genoeg heeft. Als

Elisabeth wil haar dierbare vriend Wolfram niet direct opgeven

Tannhäuser tijdens de wedstrijd Wolfram van repliek dient, schrikt Elisabeth van de zeer openlijke wijze waarop hij met de zinnelijke liefde op de proppen komt. Het is duidelijk dat ze liever had gehad dat hij iets meer in Wolframs buurt was gebleven met zijn lied. Niet iedereen hoeft te weten wat er in haar omgaat onder die hoog gesloten witte jurk. Daarmee gaat Loy in tegen Wagners regie aanwijzing maar dat maakt Elisabeths interventie wel begrijpelijker. Haar Heinrich heeft zich van een wel erg ruige kant laten zien, maar ze houdt nog steeds van hem. Dus neemt ze het voor hem op. Uitblinkers tijdens de première waren het Nederlands Philharmonisch Orkest onder leiding van Marc Albrecht en het koor van De Nationale Opera ingestudeerd door Ching Lien Wu. De grote winnaar onder de zangers was bariton Björn Bürger die een werkelijk fenomenale vertolking van Wolfram ten beste gaf. Je begrijpt onmiddellijk wat Elisabeth in hem ziet. Wolfram is een paraderol voor dit stemtype en Bürger greep de mogelijkheid om de show te stelen met beide handen aan.

Prima bezet waren verder de rollen van Landgraf Hermann, mooi optreden van een bij wijlen wat

Elisabeth springt in de bres voor Tannhäuser

barse Stephen Milling, en Ein junger Hirt (hier een dienstmeisje) gezongen door de Armeense sopraan Julietta Aleksanyan. Ekaterina Gubanova zong een goede Venus echter zonder verder veel indruk te maken. Haar optreden werd ook een beetje in de schaduw gesteld door de uitbundige orgie die er net aan vooraf was gegaan. Van haar personage bleef niet veel meer over dan een vrouw die haar man probeert te overreden bij haar te blijven. En boos wordt als dat niet lukt. Anders was het gesteld met Svetlana Aksenova als Elisabeth. Haar entree met 'Dich teure Halle' was nog een tikje wankel maar ze kreeg al snel volledig grip op haar rol. Aksenova wist perfect gestalte te geven aan een complete vrouw die alle soorten liefde wil: Eros, Philia en Agape. Ze wil niet tot een keuze worden

gedwongen die haar tot een gemankeerd persoon maakt, daarom wil ze haar Wolfram ook niet kwijt. Alleen een Heinrich zou haar in dezelfde situatie doen belanden die deze man bij Venus heeft ervaren. Zu viel, zu viel. Het is Aksenova's eerste Wagner rol maar ze heeft het vak al goed onder de knie. Het is een feestje om deze prachtige zangeres weer bij DNO te mogen beleven. Hopelijk komt ze gauw terug. Daniel Kirch als Heinrich Tannhäuser, de onfortuinlijke minnezanger, wist zich goed staande te houden in zijn eindeloos lijkende partij. In de eerste akte viel hij me een beetje tegen, meer Siegfried dan Tannhäuser. Het is dan wel Wagner, maar tegelijkertijd een vroege romantische opera die niet perse vraagt om een heldentenor maar eerder om een lyrische zanger die ook een Otello voor zijn rekening kan nemen. Kirch forceerde merkbaar, wat wellicht voorkomen had kunnen worden als Gubanova en Albrecht beiden wat gas terug hadden genomen. In de tweede akte beviel Kirch me beslist beter al vergaloppeerde hij zich meermalen in zelf bedachte uithalen die kennelijk bedoeld waren om een uitroep extra nadruk te geven. De 'Rom Erzählung' was een eind goed al goed aangelegenheid.